

Katarzyna Biernacka-Licznar
Wrocław

KSZTAŁCENIE TŁUMACZY SPECJALISTYCZNYCH W SIECI EMT. SPRAWA KELLGRENA – PRZYKŁAD NABYWANIA KOMPETENCJI TŁUMACZENIOWEJ

Zarys treści: W pierwszej części artykułu przedstawiono założenia sieci EMT, utworzonej w grudniu 2009 roku przez Komisję Europejską. Przeprowadzono krótką analizę kształcenia tłumaczy pisemnych w perspektywie wymogów KE. W drugiej części artykułu autorka na podstawie scenariusza *Sprawy Kellgrena* Janusza Poznańskiego zapoznaje czytelnika z przebiegiem czynności procesowych w postępowaniu karnym. Zwraca uwagę na złożoność procesu nauczania przekładu specjalistycznego języka prawnego i prawniczego na przykładzie pary językowej włoski–polski, opisuje typowe dokumenty, z którymi spotyka się tłumacz w trakcie postępowania karnego. W artykule przedstawiono także terminologię specjalistyczną polsko-włoską wykorzystywaną przez tłumaczy w trakcie postępowania karnego.

Sieć EMT: założenia i cel

Zuwagi na rosnące zapotrzebowanie na wykwalifikowanych tłumaczy zapewniających komunikację wielojęzyczną w Unii Europejskiej, tak w sektorze publicznym, jak i prywatnym, w grudniu 2009 roku Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Pisemnych Komisji Europejskiej (DG Translation KE) utworzyła sieć EMT (European Master's in Translation), której zadaniem jest dążenie do uzyskania wysokiej jakości kształcenia i dostarczania europejskim instytucjom publicznym kompetentnych pracowników w zakresie tłumaczeń. Dotychczas odbyły się dwa konkursy – w roku 2009 do pierwszej edycji przystąpiły 93 uczelnie z całej Unii Europejskiej, do ścisłego finału przeszły

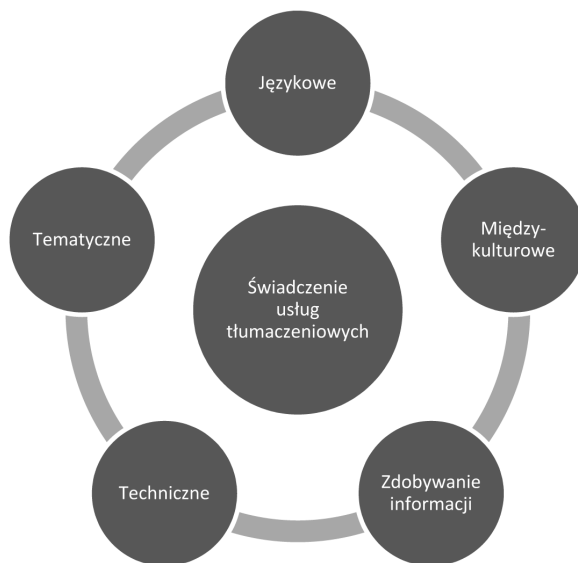
34 uczelnie, w tym jedna z Polski: Uniwersytet Jagielloński, oferujący studia drugiego stopnia na kierunku kulturoznawstwo, w specjalności językoznawstwo organizowane przez Katedrę UNESCO, i trzy z Włoch: Università di Bologna, Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori (Forlì); Università LUSPIO w Rzymie oraz Università degli studi di Trieste, Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori z siedzibą w Trieście. W roku 2010 akredytację DG Translation KE uzyskały kolejne ośrodki akademickie, 20 zwycięzców dołączyło do prestiżowej grupy z roku 2009, wśród których znalazł się Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, oferujący studia magisterskie w zakresie tłumaczenia specjalistycznego i zawodowego na Wydziale Neofilologii Instytutu Filologii Angielskiej. W przypadku Włoch liczba uczelni nie uległa zmianie. Obecnie członkami sieci EMT są 53 instytucje z 19 państw członkowskich i jedna spoza UE (Szwajcaria). Zwycięskie uczelnie uzyskały status członków sieci EMT na cztery lata. Kolejna edycja programu i składanie wniosków jest przewidziane na rok 2014.

Celem projektu było wprowadzenie jednolitych standardów i programów nauczania na studiach przekładoznawczych, mające zapewnić wykształcenie wysoce wykwalifikowanych tłumaczy. Przystąpienie do programu EMT wiązało się z dostosowaniem programu nauczania do wymogów ustalonych przez grupę ekspertów współpracujących z KE, zgodnie z którymi studia mają przygotować tłumaczy zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej. Liczba zgłoszonych wniosków (93 w roku 2009 i 64 w roku 2010) świadczy o chęci zmian w europejskich programach nauczania tłumaczeń. Dostosowanie tych ostatnich do wymogów Dyrekcji Generalnej ds. Tłumaczeń nie jest zadaniem łatwym. Zwycięskie uczelnie od lat uczestniczą w kształceniu tłumaczy, oferując studentom wysoki poziom nauczania. Przegrani najprawdopodobniej będą starali się w krótkim czasie dostosować programy kształcenia do wymogów sieci EMT, aby wystartować w roku 2014 w trzeciej edycji konkursu.

Schemat 1 przedstawia umiejętności, które muszą zdobyć tłumacze uczestniczący w procesie kształcenia zgodnym z wymogami sieci EMT.

Studenci podejmujący studia, które uzyskały znak EMT, muszą posługiwać się biegle jednym językiem, przy czym wymagana jest znajomość języka na poziomie C1 zgodnie z europejskim systemem kształcenia językowego. Głównym elementem znaku jakości EMT jest nabycie kompetencji zawodowych w trakcie odbywania studiów: umiejętności z zakresu zdobywania informacji (terminologia, dokumentacja), opanowanie znajomości narzędzi tłumaczeniowych, ze szczególnym uwzględnieniem korzystania z pamięci tłumaczeniowych i zarządzaniem terminologią, zarządzanie bazami danych, zdolności do świadczenia usług tłumaczeniowych (negocjacje z klientami,

zarządzanie czasem i budżetem, wystawianie faktur), umiejętności językowe i międzykulturowe polegające na biegłej znajomości języka źródłowego i docelowego, umiejętności streszczania tekstów oraz zdolności rozumienia informacji zawierających aluzje kulturowe.

Schemat 1. Umiejętności profesjonalnych tłumaczy

Źródło: na podstawie Competences for professional translators <http://ec.europa.eu/emt> (dostęp: 2 listopada 2011 r.).

Analizując schemat 1, należy zwrócić uwagę, że w Polsce szczególnie zarządzanie bazami danych, tworzenie glosariuszy, opanowanie narzędzi tłumaczeniowych jest nadal jeszcze na wielu kierunkach neofilologicznych traktowane marginalnie – absolwenci neofilologii na zajęciach z informatyki (w wymiarze 30 godzin w trakcie trzyletnich studiów licencjackich) nie zawsze zostają poinformowani czy też zapoznani z narzędziami wspomagającymi tłumaczenie. Niejednokrotnie uczelni nie stać na zakup oprogramowania niezbędnego do prowadzenia w sposób profesjonalny takich zajęć. Skutkuje to pomijaniem na zajęciach tematów związanych z wykorzystaniem technik komputerowych wspomagających tłumaczenie. Rozwój rynków tłumaczeniowych w ostatnim dziesięcioleciu doprowadził do przejmowania przez zawodowych tłumaczy zadań, które wcześniej nie mieściły się w tradycyjnym rozumieniu tłumaczenia – mamy tu na myśli redagowanie, tłumaczenie napisów do filmów, zarządzanie projektami (Tomaszkiewicz 2007). O ciekawych doświadczeniach studentów

studiów podyplomowych, związanych z zastosowaniem programu Trados, pisze Bogucki (2009); autor zwraca uwagę na potrzebę zapoznawania studentów z nowoczesnymi technologiami, które podnoszą ich umiejętności techniczne i przyspieszają proces tłumaczenia automatycznego.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie aktualnej sytuacji dotyczącej kształcenia tłumaczy specjalistycznych dla pary językowej włoski–polski w Polsce i we Włoszech w perspektywie powołania sieci EMT.

Charakterystyka studiów podyplomowych w Polsce i we Włoszech dla pary językowej włoski–polski. Instytucja tłumacza przysięgłego

We Włoszech akredytację KE i przystąpienie do sieci EMT uzyskały trzy znane w Europie ośrodki akademickie kształcące tłumaczy w zakresie języka angielskiego, niemieckiego, francuskiego, rosyjskiego i hiszpańskiego. Uczelnie te od lat cieszą się sporym zainteresowaniem studentów z Włoch i z innych krajów europejskich. Warto podkreślić, że od roku akademickiego 2009/2010 uczelnia w Trieście wprowadziła zajęcia z tłumaczeń dla języków portugalskiego i niderlandzkiego, natomiast Libera Università San Pio V (LUSPIO) z Rzymu poszerzyła ofertę edukacyjną o zajęcia tłumaczeniowe z chińskiego i arabskiego. Aktualnie na żadnej uczelni włoskiej nie są oferowane zajęcia z tłumaczeń w zakresie języka polskiego. We Włoszech mamy do czynienia ze specyficzną sytuacją tłumaczy specjalistycznych i tłumaczy przysięgłych (Biernacka-Licznar 2011: 169–175). Jediną organizacją zrzeszającą profesjonalnych tłumaczy m.in. języka polskiego jest stowarzyszenie AITI – Associazione Italiana Traduttori e Interpreti. Osoby starające się o nabycie uprawnień członka AITI mogą przystąpić do egzaminu pisemnego. Przykładowe teksty, które kandydaci powinni umieć przetłumaczyć, znajdują się na stronie stowarzyszenia: www.aiti.org.

W Polsce dysponujemy kilkoma ośrodkami uniwersyteckimi, w których mogą się kształcić przyszli tłumacze języka włoskiego. Studia podyplomowe dla tłumaczy w zakresie języka włoskiego można odbyć w Instytucie Lingwistyki Stosowanej UW, na cieszącym się dużą popularnością Interdyscyplinarnym Podyplomowym Studium Kształcenia Tłumaczy, ponadto Uniwersytet Jagielloński oferuje Podyplomowe Studia dla Tłumaczy. Podyplomowe Studia Kształcenia Tłumaczy Języków Romańskich można odbyć na Uniwersytecie Wrocławskim, w Łodzi Wyższa Szkoła Studiów Międzynarodowych oferuje Podyplomowe Studium Translatoryki.

W Polsce od wielu lat szczególnym zainteresowaniem studentów kierunków neofilologicznych cieszy się zawód tłumacza przysięgłego. Ustawa z 25 listopada 2004 roku (Dz.U. z 2004 r. Nr 273) określa warunki i tryb nabywania oraz utraty prawa wykonywania tego zawodu. Od roku 2005 osoby starające się o nabycie uprawnień do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego muszą zdać egzamin pisemny i ustny w Ministerstwie Sprawiedliwości w Warszawie. Liczba kandydatów na TP języka włoskiego przystępujących do egzaminu państwowego wahała się w granicach 9–26 w latach 2007–2010¹. Język włoski zaliczany jest, na podstawie rozporządzenia ministra sprawiedliwości z 24 stycznia 2005 roku (Dz.U. 15 z 2005 r. Nr 15, poz. 131), do tzw. drugiej grupy językowej. Liczba tłumaczeń poświadczonych wykonywanych na żądanie sądu, prokuratury, policji oraz organów administracji publicznej jest w przypadku języka włoskiego znacznie niższa niżeli w przypadku języków angielskiego, niemieckiego, rosyjskiego czy francuskiego. Jest to jedna z przyczyn, dla których polski rynek wydawniczy przez wiele lat nie był zainteresowany publikowaniem specjalistycznych słowników, glosariuszy i publikacji poświęconych niełatwej terminologii prawnej i prawniczej włosko-polskiej. Dopiero w ostatnim dziesięcioleciu ukazał się *Słownik prawniczy włosko-polski* autorstwa Małgorzaty Grelewicz-La Meli i Beaty Nuzzo (Grelewicz-La Mela, Nuzzo 2003), rok 2008 przyniósł publikację Teresy Skrodzkiej *Raccolta di documenti italiani* (Skrodzka 2008) będącą zbiorem oryginalnych dokumentów włoskich, z którymi tłumacz spotyka się w codziennej praktyce translatorskiej. Seria publikacji Mieczysława Żochowskiego zamieszczonych w czasopiśmie „Lingua Legis” dostarcza studentom i tłumaczom wartościowych informacji na temat terminologii samorządowej polsko-włoskiej (Żochowski 2002: 43–53), terminologii podstawowych pojęć włoskiego systemu podatkowego (Żochowski 2006: 78–85) czy też sądownictwa specjalnego we Włoszech (Żochowski 2008: 52–67). W roku 2011 ukazał się nakładem wydawnictwa C.H. Beck *Słownik terminologii prawniczej włosko-polski polsko-włoski* pod redakcją Haliny Kwiatkowskiej (Kwiatkowska 2011). W tym samym roku wydawnictwo Translegis opublikowało długo oczekiwany podręcznik dla osób przygotowujących się do egzaminu na tłumacza przysięgłego języka włoskiego (Rybińska 2011).

Brak słowników specjalistycznych dla języka włoskiego czyni pracę polskich tłumaczy specjalistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem tłumaczy przysięgłych, czynnością zmusdaną i skomplikowaną. Niejednokrotnie w swo-

¹ Dane z Ministerstwa Sprawiedliwości uzyskano dzięki uprzejmości Departamentu Organizacyjnego Wydziału Tłumaczy Przysięgłych w Ministerstwie Sprawiedliwości i dra Artura Kubackiego.

jej pracy wykorzystują oni zasoby internetowe, jak choćby znane strony Unii Europejskiej: <http://iate.europa.eu>, <http://eur-lex.europa.eu>, <http://ec.europa.eu> – korzystając z nich, warto pamiętać o porównywaniu ekwiwalentów słownikowych z terminami występującymi w tekstach paralelnych. W niektórych przypadkach, jak choćby w dokumencie dotyczącym organizacji wymiaru sprawiedliwości w Polsce (http://ec.europa.eu/civiljustice/org_justice_pol_it.htm), terminy zaproponowane przez KE dotyczące tłumaczenia nazw sądów I i II instancji są odmienne od terminów proponowanych przez słowniki czy też od tych, które są stosowane przez tłumaczy przysięgłych języka włoskiego (<http://forumtlumaczy.pl/index.php?action=search2>).

Zawód tłumacza przysięgłego to tylko jedna z wielu możliwości stojących przed studentami studiów filologicznych. Zadaniem tłumacza przysięgłego jest oddanie wiernego znaczenia pism sądowych, które są sporządzane według ściśle określonych wymogów formalnych przewidzianych w przepisach kodeksu postępowania cywilnego oraz w regulaminie i instrukcji sądowej (Bładowki 2006). Taki pogląd jest jak najbardziej słuszny, jednakże początkujący tłumacze nie zawsze są świadomi ciężącej na nich odpowiedzialności zawodowej.

Pisma sądowe winny być zredagowane w sposób zrozumiały dla odbiorcy i poprawny pod względem językowym. W przypadku kiedy w postępowaniu karnym lub cywilnym w Polsce bierze udział cudzoziemiec, osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim, ma on prawo do występowania przed sądem w znanym przez niego języku i do bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza przysięgłego. Zadaniem tłumacza jest wierne tłumaczenie wypowiedzi uczestników postępowania z zachowaniem stylu i specyfiki ich wypowiedzi.

Tłumacze przysięgli z długoletnią praktyką tłumaczeniową dobrze radzą sobie z przekładem pisemnym typowych dokumentów właściwych dla postępowania przygotowawczego, do których zaliczamy: pouczenie podejrzanego o uprawnieniach i obowiązkach, protokół przesłuchania podejrzanego, postanowienie o tymczasowym aresztowaniu w postępowaniu przygotowawczym, akt oskarżenia, wyrok sądowy. Terminy prawne i prawnicze, związki frazeologiczne występujące w sprawach karnych i cywilnych stanowią jednak ogromne wyzwanie dla osób rozpoczynających studia podyplomowe w zakresie tłumaczeń specjalistycznych.

Na rynku polskim niewiele jest materiałów dydaktycznych, które mogą ułatwić tłumaczowi zapoznanie się z właściwościami semantycznymi, pragmatycznymi oraz tekstowymi dyskursu prawnego. Próbą wypełnienia tej luki jest publikacja Anny Jopek-Bosiackiej z roku 2006 (Jopek-Bosiacka 2006),

która podjęła się trudnego zadania charakterystyki teorii i praktyki przekładu prawnego. Interesującą pracą jest także publikacja Marii Piotrowskiej poświęcona podstawom metodologii nauczania przekładu pisemnego (Piotrowska 2007). Studenci neofilologii pragnący zapoznać się z elementami prawa karnego oraz języka stosowanego w toku postępowania karnego powinni sięgnąć po publikację Janusza Poznańskiego *Tłumacz w postępowaniu karnym* (Poznański 2007). Podręcznik ten umożliwi dokładne zapoznanie się z przykładowymi dokumentami wykorzystywanymi w trakcie postępowania karnego, ponadto opiera się na tzw. Sprawie Kellgrena, obszernym dokumencie, opisującym dokładny przebieg fikcyjnej rozprawy karnej. Warto wspomnieć także o filmie szkoleniowym *Sprawa Kellgrena*, który został opracowany przez Janusza i Teresę Poznańskich, ukazującym przebieg rozprawy sądowej w języku polskim z udziałem tłumacza (*Sprawa Kellgrena*, film VCD, 2006). W filmie cudzoziemcy mówią po polsku, dzięki czemu tłumacze przygotowujący się do tłumaczenia sądowego mogą ćwiczyć tłumaczenie wypowiedzi osób uczestniczących w sprawie karnej.

Metodologia nauczania przekładu specjalistycznego na przykładzie dokumentu Sprawa Kellgrena

W roku 1993 pojawiła się na rynku polskim publikacja Jerzego Pieńkosa (Pieńkos 1993) przedstawiająca problematykę polskiej metodyki nauczania przekładu pisemnego, trzy lata później ukazała się praca Alicji Pisarskiej i Teresy Tomaszkiwicz zatytułowana *Współczesne tendencje przekładoznawcze* (Pisarska, Tomaszkiwicz 1996). W roku 1998 została zorganizowana pierwsza specjalistyczna konferencja naukowa poświęcona metodologii nauczania przekładu. Poruszano na niej tematy związane z kształceniem tłumaczy i ich kompetencjami jak również nauczaniem przekładu w kontekstach instytucjonalnych. Nauka przekładu cieszy się w ostatnich dwóch dekadach dużym zainteresowaniem, jest uważana za modny i popularny kierunek. Opracowanie metod nauczania, które umożliwią połączenie kompetencji środowiska akademickiego i środowiska zawodowego, to naszym zdaniem zadanie na najbliższą przyszłość, na co dobitnie wskazuje powołanie sieci EMT, tym samym pogląd Pawła Płusa z roku 2000 (Płusa 2000: 38) wydaje się aktualnie dosyć kontrowersyjny:

Pragniemy zwrócić uwagę na fakt, że ośrodki uczelniane i samodzielne szkoły kształcące przyszłych tłumaczy w Polsce nie biorą i nie mogą brać

całkowitej odpowiedzialności za poziom kompetencji translacyjnych własnych absolwentów, ponieważ odbyte studia są jedynie pierwszym etapem na drodze doskonalenia kwalifikacji zawodowych. Wydawane dyplomy są niejako „przepustką” do dalszej kariery zawodowej.

Czy istnieje zatem szansa na wprowadzenie do profilu edukacji układu łączącego uczelnię i rynek pracy przyszłych tłumaczy? Obserwując realia naukowe, postęp technologiczny i potrzeby rynkowe, wydaje się, że stworzenie sieci EMT jest wielkim krokiem naprzód w stronę stworzenia nowoczesnych studiów przekładowych w Polsce.

Sprawa Kellgrena to fikcyjny dokument stworzony z myślą o osobach przygotowujących się do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego. Studenci dzięki lekturze książki Poznańskiego zapoznają się z dokładnym przebiegiem postępowania karnego (niezwykle cennym doświadczeniem jest dla uczestników kursów obejrzenie filmu szkoleniowego, niejednokrotnie dla wielu młodych ludzi jest on pierwszą okazją do zapoznania się ze specyfiką pracy tłumacza przysięgłego w sądzie) i z typowymi dokumentami sądowymi wykorzystywanymi w trakcie procesu karnego.

Podczas zajęć z przekładu specjalistycznego włosko-polskiego na jednej z wyższych uczelni w Polsce studenci przetłumaczyli na język włoski obszerny dokument: Sprawa Kellgrena. Było to dla nich zadanie żmudne, jednakże bardzo pouczające. Przed przystąpieniem do tłumaczenia musieli zapoznać się ze specyfiką postępowania przygotowawczego, które jest pierwszym stadium postępowania karnego. Jego przebieg jest uregulowany w dziale VII polskiego kodeksu postępowania karnego (kpk). W Polsce czynności podejmowane przez uprawnione do tego organy: prokuratora i policję, są wynikiem uzyskanych informacji w zawiadomieniu o przestępstwie lub pochodzą np. ze źródeł operacyjnych. Informacje te mogą wskazywać na prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa. To powoduje, że postępowanie przygotowawcze, określane w kodeksie jako śledztwo lub dochodzenie (art. 303 kpk), może być poprzedzone postępowaniem sprawdzającym, które ma na celu ustalenie, czy istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa (art. 307 kpk).

Następnie słuchacze musieli zapoznać się z fazami postępowania przygotowawczego: fazą *in rem* – czyli w sprawie (art. 313 § 1 kpk), i z fazą *in personam* – czyli przeciwko osobie (art. 321 i n. kpk). Specyfika podziału między śledztwo a dochodzenie uzmysłowiła im źródło podziału kompetencji między prokuratora i policję, co do uprawnień w zakresie dokonywanych czynności procesowych (Czajka, Światłowski 2007). Wnikliwa lektura kodeksu postępowania karnego pozwoliła słuchaczom na zrozumienie i zapoznanie się z prze-

biegiem czynności, które następują po zakończeniu czynności w dochodzeniu i przekazaniu sprawy prokuratorowi (art. 30 § 1 kpk), z zagadnieniem dotyczącym zakończenia śledztwa lub dochodzenia, co w Polsce następuje przez wydanie odpowiedniego postanowienia bądź przez złożenie w sądzie wniosku lub aktu oskarżenia. Słuchacze zostali zapoznani ze sposobem zakończenia postępowania przygotowawczego, co w Polsce może nastąpić przez:

- a) umorzenie postępowania,
- b) skierowanie do sądu wniosku o umorzenie postępowania i orzeczenie środków zabezpieczających,
- c) skierowanie do sądu wniosku o warunkowe umorzenie postępowania,
- d) sporządzenie i wniesienie aktu oskarżenia.

W dalszej kolejności uzyskali informacje dotyczące kolejnego etapu postępowania karnego: postępowania głównego, a następnie rozprawy głównej i ogłoszenia wyroku.

W trakcie zajęć wprowadzono model dydaktyczny oparty na założeniach Richardsa i Rodgersa (Richards, Rodgers 1986/2001), prezentowany także przez Piotrowską (Piotrowska 2007: 136). Na jego podstawie w planowaniu kursu:

- a) wzięto pod uwagę ogólne założenia i cel kursu,
- b) dokonano wyboru tematów, zakresu materiałów,
- c) określono procedury dydaktyczne.

Zapoznanie się przez studentów z procedurami związanymi z przebiegiem postępowania karnego w Polsce i ich zrozumienie stało się podstawą do rozpoczęcia prac nad przekładem dokumentu na język włoski. Należy podkreślić, że przy okazji przekładu studenci musieli wykazać się zarówno umiejętnościami językowymi, jak i technicznymi. Dokumenty zachowały pierwotny wzór, tym samym studenci musieli zastosować programy graficzne jak również wykazać się znajomością programu CAT: Wordfast. Tłumaczenie wykonywane z podziałem na role uwrażliwiło studentów na potrzebę ujednolicenia stosowanej terminologii i stworzenie w krótkim czasie, jeszcze przed zakończeniem przekładu, glosariusza najczęściej występujących zwrotów i terminów.

Porównując przebieg postępowania karnego w Polsce i we Włoszech, studenci (podobnie jak to jest w przypadku początkujących tłumaczy) mieli niejednokrotnie do czynienia z sytuacją, w której terminy stosowane przez polski wymiar sprawiedliwości różniły się od tych stosowanych we Włoszech. Tak jest np. w przypadku zakończenia postępowania przygotowawczego w Polsce, które należy do kompetencji prokuratora lub policji, a we Włoszech do

kompetencji sędziego. Zadanie przetłumaczenia Sprawy Kellgrena stało się dla uczestników kursu pierwszą poważną próbą zmierzenia się ze specyfiką tłumaczenia sądowego. Przeprowadzona w ramach zajęć dyskusja dotycząca popełnionych błędów jak też refleksje studentów dotyczące pracy nad tłumaczeniem pozwoliły na opracowanie tabel 1–2.

Na potrzeby niniejszego artykułu wybrano najczęściej występujące zwroty i terminy, które nie zawsze można znaleźć w dostępnych na rynku słownikach polsko-włoskich.

Tabela 1. Wybrane terminy i związki frazeologiczne pojawiające się w dokumencie Sprawa Kellgrena

Termin w języku polskim	Tłumaczenie na język włoski
Akt oskarżenia	L'atto di impugnazione/Atto di accusa
Odczytanie aktu oskarżenia	La lettura dell'atto di impugnazione/ac-cusa
Akta sprawy	Gli atti della causa
Analiza akt sprawy	L'analisi degli atti della causa
Areszt śledczy	L'arresto preventivo/investigatorio
Areszt śledczy – budynek	Casa circondariale
Doprowadzić oskarżonego	Accompagnare l'imputato
Dopuszczenie dodatkowych dowodów z przesłuchania świadków, biegłych	L'ammissione delle altre prove dall'interrogatorio dei testimoni, dei periti
Dowody	Le prove
Falszywe zeznania	Le false testimonianze
Kara pozbawienia wolności	La pena detentiva/ewentualnie: pena di reclusione
Być karanym sądownie	Avere precedenti penali
Koszty sądowe	Le spese giudiziarie/Importi di giustizia
List gończy	Il mandato di cattura
Ławnicy	I giudici popolari
Obrońca	Il difensore
Obrońca z urzędu	Il difensore d'ufficio

Tabela 1 – cd.

Obrona	La difesa
Odroczenie rozprawy	Il rinvio dell'udienza
Odpowiadać z wolnej stopy	Rispondere a piede libero/Difendersi a piede libero
Oskarżony	L'imputato
Oskarżyciel posiłkowy	Parte civile in un azione penale
Pisemne oświadczenie	La dichiarazione scritta
Pokrzywdzony	La persona offesa dal reato
Postępowanie	Il procedimento
Postępowanie dowodowe	La procedura istruttoria
Poradnia	Il consultorio
Przesłuchanie świadków	L'interrogatorio dei testimoni
Przestępstwo kradzieży z włamaniem	Il reato di furto con scasso
Przestępstwo rozboju	Il reato di rapina
Przewód sądowy	Il dibattimento giudiziario/Fase dibattimentale
Przyznać się do winy	Riconoscersi colpevole
Przesłuchać świadka	Escussione dei testimoni
Przesłuchanie	Interrogatorio
Rozprawa sądowa	L'udienza
Rozpoczęcie rozprawy	L'inizio dell'udienza
Rozpoznawać sprawę	Esaminare la causa contro
Składać wyjaśnienia	Dare le dichiarazioni
Strony	Le parti
Tymczasowe aresztowanie	Custodia cautelare
Wnioski dowodowe	Le istanze probatorie
Wniosek o przesłuchanie świadka	La richiesta dell'interrogatorio

Tabela 1 – cd.

Na wnioski stron postępowania	Su richiesta/domanda delle parti del procedimento
Wezwanie świadka	L'invito del testimone – jako dokument; chiamata del testimone – jako polecenie sędziego
Wyjaśnienia oskarżonego	Le dichiarazioni dell'imputato
Wyłączenie jawności	L'esclusione della pubblicità
Występek	La contravvenzione
Zatajenie prawdy	L'occultamento della verità
Zeznania	Le testimonianze

Tabela 2. Uczestnicy rozprawy występujący w dokumencie Sprawa Kellgrena

Biegły	Perito
Członkowie składu orzekającego	Membri del collegio giudicante
Obrońca	Difensore
Oskarżony	Imputato
Oskarżyciel posiłkowy	Accusa pubblica
Oskarżyciel prywatny	Procuratore privato/Accusa privata
Oskarżyciel publiczny	Pubblico Ministero
Pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego	Procuratore <i>ad litem</i> dell'accusa pubblica/ /Parte civile in un azione penale
Pełnomocnik oskarżyciela prywatnego	Procuratore <i>ad litem</i> della parte civile in un azione penale
Pełnomocnik powoda cywilnego	Procuratore dell'attore
Powód cywilny	Attore

Przytoczone w tabelach 1 i 2 terminy w języku włoskim są propozycją autorki artykułu, zostały one jednak poprzedzone analizą terminologii zawartej we włoskich kodeksach (cywilnym i karnym) i szczegółową analizą tłumaczeń zaproponowanych przez studentów. W niektórych przypadkach (np. przewod sądowy, koszty sądowe, odpowiadać z wolnej stopy) podano więcej

niż jeden odpowiednik, ponieważ dokładna analiza tekstów źródłowych dopuszcza stosowanie tych ekwiwalentów.

W przypadku analizowanego dokumentu zastosowano model trójstopniowej metodologii nauczania przekładu specjalistycznego (por. Piotrowska 1997/2003). Studenci na etapie przygotowawczym zostali zapoznani przez ćwiczenia wprowadzające ze specyfiką przekładu dotyczącego postępowania karnego, następnie uczestniczyli we właściwym ćwiczeniu tłumaczeniowym, polegającym na interlingwalnym transferze, a na trzecim etapie przeprowadzili na zlecenie prowadzącego zbiorowe tłumaczenie. Proponowana forma ćwiczeń spotkała się z akceptacją studentów. Zaproponowaną procedurę dydaktyczną uznali oni za skuteczną. Wymierną korzyścią ćwiczeń dydaktycznych przeprowadzonych w tej formie było stworzenie miniglosariuszy i przetłumaczenie obszernego dokumentu *Sprawa Kellgerna*.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że dostępne na rynku słowniki włosko-polskie i polsko-włoskie (Meisel 1996, Grelewicz-La Mela, Nuzzo 2003, Podracka (red.) 2004, Cieśla i in. 2006, Kwiatkowska (red.) 2011) zawierają w niektórych przypadkach więcej niż jedną propozycję tłumaczenia. Czasami sytuacja taka sugeruje możliwość swobodnego wyboru, niemniej jednak należy pamiętać, że w przypadku tłumaczenia dokumentów sądowych powinniśmy dążyć do uzyskania jedności terminologicznej. Porównując tłumaczenia wybranych terminów czy też związków frazeologicznych, natrafiamy na duże rozbieżności dotyczące proponowanych ekwiwalentów w języku włoskim, czego powodem jest fakt, że jedna grupa tłumaczy dokonuje przekładu dokumentów w oparciu o słowniki, inna zaś opiera swoją wiedzę na terminologii zawartej w kodeksach włoskich i polskich. Oczywiście najlepszym źródłem terminologii są kodeksy, jednakże korzystanie z nich wymaga od tłumacza większego nakładu czasu i pracy.

Ślady tłumacza w przypadku tekstów specjalistycznych winny być niezauważalne. Brak tutaj miejsca na swobodę obecną w przypadku tłumaczeń literackich, gdyż to właśnie od naszych kompetencji zależą losy oskarżonego czy osoby pokrzywdzonej, dlatego też warto zadbać o należyty charakter i sposób działania dokonujący się w skomplikowanym procesie tłumaczenia specjalistycznego.

Wnioski

Opisując proces karny, należy bezwzględnie pamiętać o różnicach strukturalnych i kompozycyjnych między prawem włoskim i polskim, które powo-

dują, że tłumacz w sytuacji, gdy nie istnieją bliskie ekwiwalenty w języku odbiorcy, musi poszczególne nazwy, np. instytucji, przetłumaczyć dosłownie, przytaczając w nawiasach nazwy oryginalne. Zaproponowane w tabelach 1–2 tłumaczenia poszczególnych terminów nie są z pewnością najdoskonalsze, jednakże odnajdujemy je w wielu oryginalnych dokumentach włoskich (porównaj: Skrodzka 2008).

Trudnym zadaniem stojącym przed tłumaczem pisemnym jest przekład procedur stosowanych w toku postępowania przed sądami z języka oryginału. Tłumacz musi bezwzględnie zapoznać się z przepisami prawnymi w celu doszukania się poprawnej terminologii stosowanej w obu językach na danym etapie postępowania. W przypadku języka włoskiego pomocą mogą być strony internetowe sądów włoskich czy też serie specjalistycznych podręczników wydawnictwa Esselibri Simone z Neapolu, jednakże zapoznanie się z nimi to niejednokrotnie proces żmudny i zniechęcający.

W czasach rzekomego spadku zainteresowania neofilologicznymi kierunkami studiów wśród młodzieży wydaje się zasadne rozpropagowanie informacji, że w nadchodzącym czasie najbardziej poszukiwane na europejskim rynku pracy będą zawody związane z komunikacją. Z nadzieją należy więc patrzeć na utworzoną sieć EMT. Zgodnie z jej wymogami kształcenie tłumaczy ma się opierać na połączeniu procesu zdobywania odpowiednich umiejętności oraz wychodzeniu naprzeciw potrzebom pracodawców.

Książka Poznańskiego jest dobrym przykładem połączenia umiejętności zdobywania informacji (z zakresu terminologii specjalistycznej, dokumentacji, narzędzi terminologicznych) i świadczenia usług tłumaczeniowych. Omówiono w niej zagadnienia z zakresu tłumaczeń pisemnych dotyczące komunikacji wielojęzycznej i multimedialnej. Tłumaczenie wielowymiarowe jest jeszcze nowością i wiąże się z potrzebą zmian dotychczasowych treści kształcenia w zakresie translatoryki nie tylko w Polsce, ale i w Europie. Wzrost społecznej i zawodowej świadomości potrzeby kształcenia tłumaczy i dostosowanie tego procesu do zmieniających się potrzeb i rynku przyczyni się z pewnością do pozytywnych zmian w dziedzinie edukacji tłumaczeniowo-multimedialnej.

Bibliografia

- Biernacka-Licznar, K., 2011, „Instytucja tłumacza przysięgłego w Polsce i we Włoszech. Kształcenie tłumaczy przysięgłych na studiach podyplomowych w Polsce”, [w:] *Nauczanie języka włoskiego na polskich uczelniach:*

- doświadczenia i perspektywy rozwoju*, K. Biernacka-Licznar, J. Łukasiewicz (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 163–181.
- Bładowski, B., 2006, *Pisma sądowe w pismach cywilnych*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Bogucki, Ł., 2009, *Tłumaczenia wspomagane komputerowo*, PWN, Warszawa.
- Czajka, M., Światłowski A., 2007, *Kodeks postępowania karnego*, ParkPrawo, Bielsko-Biała.
- Forapani, D., 2005, *Italiano per giuristi*, Alma Edizioni, Firenze.
- Jopek-Bosiacka, A., 2006, *Przekład prawny i sądowy*, PWN, Warszawa.
- Kubacki, A.D., 2009, „Problemy tłumaczenia polskich i niemieckich wyroków w sprawach cywilnych i karnych”, *Lingua Legis*, nr 17, s. 76–86.
- Petrucci, R., 2007, *Schemi e Schede di Diritto Processuale Penale*, Edizioni Giuridiche Simone, Napoli.
- Pieńkos, J., 1993, *Przekład i tłumacz we współczesnym świecie. Aspekty lingwistyczne i pozalingwistyczne*, PWN, Warszawa.
- Piotrowska, M., 1997/2003, *Learning Translation – Learning the Impossible? A Course of Translation from Polish to English*, Universitas, Kraków.
- Piotrowska, M., 2007, *Proces decyzyjny tłumacza*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.
- Pisarska, A., Tomasziewicz, T., 1996, *Współczesne tendencje przekładoznawcze*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Płusa, P., 2000, *Kształcenie tłumaczy*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Częstochowa.
- Poznański, J., 2007, *Tłumacz w postępowaniu karnym*, Translegis, Warszawa
- Richards, J., Rodgers, T., 1986/2001, *Approaches and Methods in Language Teaching*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Rybińska, Z. (red.), 2011, *Teksty egzaminacyjne dla kandydatów na tłumacza przysięgłego*, Translegis, Warszawa.
- Skrodzka, T., 2008, *Raccolta di documenti italiani*, Translegis, Warszawa.
- Tomasziewicz, T., 2006, *Przekład audiowizualny*, PWN, Warszawa
- Żochowski, M., 2002, „Terminologia samorządowa polsko-włoska”, [w:] *Lingua Legis*, nr 10, 43–53.
- Żochowski, M., 2006, „Terminologia podstawowych pojęć włoskiego systemu podatkowego”, *Lingua Legis*, nr 14, s. 78–85
- Żochowski, M., 2008, „Sądownictwo specjalne we Włoszech”, *Lingua Legis*, nr 16, s. 52–67.

Słowniki

- Kodeks postępowania karnego*, 2009, LexisNexis, Warszawa.
- Codice penale e leggi complementari*, 2008, Esselibri-Simone, Napoli.
- Cieśla, H. i in., 2006, *Wielki słownik włosko-polski*, WP, Warszawa.
- Favata, A., 2000, *Dizionario dei termini giuridici*, La Tribuna, Piacenza.
- Grelewicz-La Mela, M., Nuzzo, B., 2003, *Słownik prawniczy włosko-polski*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa.
- A cura di Gatti, G., 2009, *Codice di procedura penale e leggi complementari*, Esselibri-Simone, Napoli.
- Kwiatkowska, H. (red.), 2011, *Słownik terminologii prawniczej włosko-polski polsko-włoski*, C.H. Beck, Warszawa.
- Meisel, W., 1996, *Podręczny słownik polsko-włoski*, WP, Warszawa.
- Podracka, M.K. (red.), 2004, *Uniwersalny słownik włosko-polski*, Rea, Warszawa.

Strony internetowe

- www.aiti.org (dostęp: 2 listopada 2011 r.)
- www.ec.europa.eu (dostęp: 2 listopada 2011 r.)
- <http://europa.eu.int/civiljustice> (dostęp: 2 listopada 2011 r.)
- <http://eur-lex.europa.eu> (dostęp: 2 listopada 2011 r.)
- http://ec.europa.eu/civiljustice/org_justice_pol_it.htm (dostęp: 2 listopada 2011 r.)
- <http://iate.europa.eu> (dostęp: 2 listopada 2011 r.)
- <http://forumtlumaczy.pl/index.php?action=search2> (dostęp: 2 listopada 2011 r.)
- <http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt> (dostęp: 2 listopada 2011 r.)

Specialised translator education on the EMT network. Kellgren's case: an example of acquiring translation competence

Summary

Foundations of the EMT (European Master's in Translation) network, specified by the European Commission Directorate-General for Translation in December 2009, are presented in the first part of the article. The EMT refers to two-semester and four-semester MA study programmes with translation as major. Actually, 53 higher edu-

cation institutions from the entire European Union, including one from Poland and three from Italy, belong to the EMT network. In the article the focus was laid on skills acquired by students of the EMT-member colleges, and needs for the Polish teaching programmes at modern language departments to be adjusted with a view to Polish higher education institutions being incorporated into the EMT network were presented. The criminal trial course in Poland and in Italy was presented in the second part of the article, and the attention was focused on difficulties that may be encountered by the Polish translator of Italian in translating texts on criminal law. The analysis of Janusz Poznański's "Kellgren's case" has become the ground for the creation of idioms and legal terminology glossary with a view to provisions laid down by the EMT network for higher education institutions and translators-to-be.

